

<https://doi.org/10.15407/econlaw.2020.01.028>

УДК 346.545/546

Д.Г. МАКІЯН, аспірант

Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова НАН України, м. Київ, Україна

 orcid.org/0000-0002-6655-7149

ДОКТРИНА «ЗНЯТТЯ КОРПОРАТИВНОЇ ВУАЛІ»: СУТНІСТЬ КОНЦЕПЦІЇ ТА ПЕРЕПОНИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ

Ключові слова: господарське право, корпоративне право, правова доктрина, корпоративна вуаль, відповідальність, принципи сталого розвитку, Угода про асоціацію.

Досліджено сутність доктрини «зняття корпоративної вуалі» та системний правовий аналіз перспектив запровадження її у правове поле України. Проаналізовано численні наукові праці та бачення вітчизняних науковців у цій сфері та виконано їх порівняльний аналіз. Увагу акцентовано на потенційному конфлікті конституційних правових норм із аналізованою доктриною у їхньому теперішньому вигляді, запропоновано варіанти модернізації сучасного українського законодавства з урахуванням можливості імплементації відповідної концепції.

Постановка проблеми та актуальність дослідження. Традиційно склалися, що основоположною правовою цінністю є досягнення справедливості в результаті ведення спору між учасниками певних правовідносин. Здавна науковці та юристи-практики дискутують про те, яким чином та за допомогою якого основоположного принципу правозастосування можна забезпечити утопічний стан суспільства, в якому пануватиме справедливість без винятків. Наразі результатом такої полеміки є вироблення двох основоположних концепцій, покладених в основу конституцій більшості країн, — «верховенство права» та «верховенство закону».

Певним чином указане навіть нагадує спір про первинність: що було спочатку — курка чи яйце. Якщо казати коротко, це фактично боротьба двох юридичних світоглядів: «верховенство права» спрямоване на ефективний захист і поновлення прав та охоронюваних законом інтересів особи, а його антагоніст — «верховенство закону» — на першочергове та неухильне дотримання всіх передбачених законом процедур на шляху захисту права особи (чи інтересу держави). Безумовно, і той, і інший аспект є важливими, але який із них є первинним на шляху до істинної справедливості?

На наше глибоке переконання, питання про можливість і необхідність імплементації у правову систему держави Україна доктрини «зняття корпоративної вуалі» якраз є сучасним наріжним каменем

Цитування: Макіяні Д.Г. Доктрина «Зняття корпоративної вуалі»: сутність концепції та перепони імплементації в Україні. *Економіка та право*. 2020, № 1. С. 28—36. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2020.01.028>

битви названих вище двох світоглядів. Результат вирішення окресленої проблеми в майбутньому без перебільшення може поставити якщо не крапку, то змістовну кому у питанні того, яким курсом рухається Україна — до ефективності правозастосування чи нівелювання її на користь негнучкого дотримання процедур.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як доводить ретельний аналіз наукових робіт у цій галузі, останні п'ять-сім років значна кількість дослідників у сфері права обговорювали доктрину «зняття корпоративної вуалі»: її сутність, походження, практику застосування в англосаксонській та романо-германській правових системах тощо. Завдяки систематичній науковій роботі таких учених у сфері права (Ю.М. Жорнокуй, Т.М. Карнаух, О.Р. Кібенко, Р.Б. Сабодаш, В.М. Махінчук, В.Д. Примак та ін.) українська правова наука отримала поштовх, необхідний для дослідження можливостей застосування зазначеної доктрини в Україні.

І хоча більшість авторів погодились у тому, що «зняття корпоративної вуалі» заслуговує на належну увагу української правової спільноти та потребує імплементації в правову систему України, задовільних механізмів здійснення останнього наразі не запропоновано. Тобто цей аспект потребує додаткового дослідження.

Мета статті — на основі аналізу наукових робіт інших вчених у сфері права та результатів власного дослідження питання сформулювати висновки та пропозиції упровадження доктрини «зняття корпоративної вуалі» у правову систему України в контексті проблематики визначення правових суб'єктів здійснення такої імплементації, а також досліджених теоретико-практичних перепон у її здійсненні.

Виклад основного матеріалу. Вище вказано, що процес дослідження доктрини «зняття корпоративної вуалі» розпочався лише декілька років тому із огляду на ефективність її застосування державами англосаксонської правової системи. Як зазначає Т.М. Карнаух, доктрина «підняття корпоративної вуалі», напрацьована судами країн англосаксонського права, сприйнята судовою практикою, а у деяких правових системах — і законодавством країн континентального права. Заперечуючи, на перший погляд, обмежену відповідальність юридичної особи за своїми зобов'язаннями, насправді вона може бути застосована виключно в рамках су-

дових процедур як екстраординарний захід за наявності не лише відносин контролю, а й зловживань із боку осіб, що здійснюють такий контроль. За переконанням ученого, результатом застосування даної доктрини у судовій практиці України може стати ефективна протидія зловживанням статусом юридичної особи (корпоративною формою) і недобросовісним діловим практикам, забезпечення розвитку інституту соціальної відповідальності бізнесу [1, с. 53—60].

Водночас, А.В. Дульська вказує на можливі недоліки застосування доктрини «зняття корпоративної вуалі» і зазначає, що така доктрина значно обмежує багато переваг, які надає корпоративна форма ведення бізнесу. На її переконання, кредиторам буде складніше наглядати за власними активами, а корпораціям бракуватиме бажання брати на себе бізнес-ризик, які в подальшому можуть реалізуватися шляхом притягнення їх як акціонерів до відповідальності, яка буде реалізовуватись за рахунок їхнього іншого майна та корпоративних прав [2, с. 161—163].

На особливу увагу заслуговують висновки Ю.М. Жорнокуй, який вказує, що для ефективного застосування доктрини «зняття корпоративної вуалі» суди мають передбачити механізм установаження наявності економічного контролю одного суб'єкта господарювання над іншим. Зокрема, судді не мають того інструментарію, який у них повинен бути для повноцінного використання доктрини — у них відсутні критерії оцінки материнсько-дочірніх (корпоративних) зв'язків. На думку вченого, цей інструмент має бути встановлений або на рівні законодавства, або на рівні тлумачення законодавства судами касаційної інстанції, оскільки у вітчизняному законодавстві їхні постанови (правові позиції) мають обов'язкове застосування (із можливістю судів нижчих інстанцій відходити від усталеної практики за певних обставин) [3, с. 129]. Водночас Ю.М. Жорнокуй виводить власні критерії для «проникнення за корпоративну вуаль», до яких віднесено випадки, коли: товариство не має достатнього обігового капіталу; воно не дотримується формальних вимог до діяльності, у тому числі корпоративного управління; дивіденди не виплачуються; кошти витрачаються мажоритарним акціонером; члени органів товариства не виконують своїх функцій, через

що порушуються або можуть бути порушені права учасників (акціонерів) [3, с. 131].

На окрему увагу заслуговують напрацювання правознавців К.А. Шафеева, Н.Є. Блажівської та Р.Б. Сабодаша у сфері обговорення застосування доктрини «зняття корпоративної вуалі» у практиці Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ). Зокрема, перший змістовно дослідив порядок застосування ЄСПЛ «зняття корпоративної вуалі» у випадку притягнення до відповідальності держави за правопорушення або недобросовісні дії, вчинені державними підприємствами, а також «зворотного зняття корпоративної вуалі» у контексті прямого захисту прав та інтересів акціонерів товариств, що в силу об'єктивних обставин не мають можливості самостійно захистити власні порушені права (як приклад — у разі ліквідації). Він зазначав: попри те, що держава порушує права юридичної особи (що і є підставою для звернення до міжнародного суду), насправді відбувається порушення прав самого акціонера або засновника юридичної особи, у якого, як у фізичної особи, кількість потенційно порушених прав набагато більша. На підтвердження наявності подібної практики згадано справи *Pine Valley Developments Ltd and others vs. Ireland, Agrotexim Hellas S.A. and others vs. Greece, G.J. vs. Luxembourg* тощо, під час розгляду яких прямо був закріплений принцип *vehicle approach*. Висновком є цікаве та важливе міркування ученого, що загалом спостерігається все більше зближення приватного та публічного аспектів міжнародного права, що у майбутньому може поглибити імплементацію англосаксонської моделі концепції «зняття корпоративної вуалі» на міжнародний рівень. Через це вже почали створюватися міжнародні стандарти «зняття корпоративної вуалі», що полегшує запозичення концепції державами, де закон (а не судовий прецедент) є головним та первинним джерелом права [4, с. 45—48].

На продовження цього дослідження Р.Б. Сабодаш детально проаналізував обставини справи *Agrotexim Hellas S.A. and others vs. Greece*. Він влучно зауважив, що у цій справі, вирішуючи питання про можливість визнання акціонерів компанії «жертвою», Суд (п. 66 рішення) відзначив, що «...проникнення під «корпоративну вуаль» або ігнорування статусу юридичної особи може бути застосовано тільки у

виняткових випадках, наприклад, коли чітко встановлено, що компанія не має можливості безпосередньо звернутись до інституцій Конвенції через органи управління юридичної особи, або через ліквідаторів...». Застосовуючи зазначений підхід ЄСПЛ безпосередньо у своєму рішенні відтворив правову позицію Міжнародного Суду Справедливості ООН, висловлену в параграфах 56-583 та 664 рішення по справі *Barcelona Traction, Light and Power Company Limited* від 05.02.1970 [5]. Також складно не погодитися з висновком фахівця про те, що така позиція ЄСПЛ повинна бути належно підтримана на рівні національного законодавства та судової практики. Твердження про те, що одноосібний власник юридичної особи (держава або інша юридична і фізична особа) не здійснює реального впливу на діяльність такої юридичної особи та така юридична особа не є інструментом свого власника для досягнення визначених ним цілей, необхідно визнати ілюзорним і таким, що не відображає реального стану речей. Це ж твердження слід застосовувати і за наявності в товаристві декількох акціонерів (учасників), коли в одного з них частка у такій юридичній особі дає йому змогу де-факто одноосібно, без урахування думки іншого учасника, ухвалювати всі рішення в товаристві. Найчастіше в таких ситуаціях другий учасник товариства є номінальним і присутній там у формальних цілях, наприклад, для забезпечення такому товариству можливості ставати одноосібним засновником іншого товариства [6, с. 200—204]. Ще обґрунтованішим цей висновок видається в контексті положень Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 № 3477-IV, якими встановлено, що національні суди України застосовують для розгляду справ Конвенцію з захисту прав людини і основоположних свобод та практику ЄСПЛ як джерело права, — що є нормативно-правовим базисом вказаної Р.Б. Сабодашем імплементації підходів ЄСПЛ у контексті «зняття корпоративної вуалі».

Інші представники правової спільноти, зокрема В.М. Махінчук [7—12], О.І. Вашуленко [13], Н.Є. Блажівська [14], вказували на деякі аспекти застосування цієї доктрини в країнах англосаксонської та континентальної правових систем. Вони досліджували перспективи

її застосування в Україні, дійшовши висновку, що впровадження указанного правового механізму сприятиме ефективнішому правозастосуванню та захисту прав осіб в Україні, але потребує додаткового вивчення та уточнення.

Перш ніж викласти власне бачення проблематики застосування доктрини «зняття корпоративної вуалі» в Україні, вважаємо за необхідне уточнити деякі аспекти її термінології. Відзначаємо, що нам відомо про підхід до розмежування декількох варіантів доктрини «зняття корпоративної вуалі», яку ще виокремлюють вітчизняні науковці у формі «проникнення...», «підняття...», «проштрикування...», «погляд за спину...» тощо. З цього приводу зазначаємо, що судами США застосовуються лише два варіанти: *piercing the corporate veil* (з англ. *зняття*) та *lifting the corporate veil* (з англ. *підняття*). Водночас звертаємо увагу, що система правосуддя США заснована на судовому прецеденті, якому притаманна певна невизначеність у формі, але чітка системність правозастосування по суті окремих правовідносин. Зокрема, практично вказана доктрина застосовується для притягнення до відповідальності осіб, що контролюють певний суб'єкт господарювання, за правопорушення останньої. Інші аспекти форми застосування цієї доктрини судами США направлені виятково на підкреслення деяких важливих обставин конкретної справи та взяття до уваги певних аргументів учасників судового спору, а отже — фундаментального та доктринального значення мати не можуть.

Про вірність подібної позиції також свідчить характер застосування вказаної доктрини ЄСПЛ, який виокремлює виключно дві форми «зняття корпоративної вуалі»: прямий (для покладення тягаря відповідальності на особу, яка контролює діяльність) і зворотний (для застосування доктрини з метою встановлення, що особа, яка контролює діяльність, має статус «жертви» в розумінні положень Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод і має право на звернення до ЄСПЛ). В усьому іншому неоднозначність термінології доктрини зводиться лише до «труднощів перекладу», за якими може бути втрачений важливіший, глибший та тонший сенс цієї теорії — на кшталт однойменної кіноісторії.

Так, основний сенс доктрини «зняття корпоративної вуалі» — належне забезпечення ба-

лансу інтересів корпорації (що полягає в отриманні максимального прибутку) та його менш потужних контрагентів чи споживачів із дотриманням принципу своєчасності й ефективності захисту прав та інтересів останніх. І друга частина наведеної теорії є не менш важливою за першу.

Пропонуємо розглянути вказану концепцію на простому прикладі з життя. Є корпорація А, яка отримує надприбутки від виробництва, транспортування та реалізації металевих виробів. В управлінні корпорації перебувають підприємства у кількості N серед яких ТОВ «А» є заводом-виробником, ТОВ «Б» відповідає за транспортування продукції, а ТОВ «В» — за її реалізацію, й усе це в межах ринку реалізації металевих виробів. На елементарному рівні розуміння економічних процесів цілком очевидно, що основні суми прибутку корпорації від діяльності на цьому ринку формуються у ТОВ «В», яке потребує значної кількості обігових грошових коштів для забезпечення безперебійності поставок продукції. Однак, саме ТОВ «А» під час виробництва продукції здійснює велику кількість шкідливих викидів, унаслідок яких група фізичних осіб «О» захворіла на рак. Наявність порушеного права цієї групи осіб безперечна. Особою-правопорушником безспірно є ТОВ «А» як завод — джерело викидів. Водночас вказане підприємство не має вільних коштів для виплати відповідного відшкодування в порядку положень Глави 83 Цивільного кодексу України. Як результат, група фізичних осіб «О» абсолютно позбавлена ефективного та своєчасного захисту своїх прав та охоронюваних законом інтересів. Натомість корпорація А свою функцію отримання максимального прибутку виконала, зберегла дохід через ТОВ «В», а її репутація не перебуває під ризиком знищення через відсутність достатнього правового тиску з боку потерпілої сторони.

Можна вести затяжну юридичну полеміку стосовно того, що чинним законодавством передбачена кримінальна відповідальність за недотримання відповідних екологічних норм на виробництві, а також стосовно того, що інститут досудового розслідування допускає встановлення наявності відносин контролю у корпорації А між ТОВ «А», «Б» та «В» — у результаті чого потерпілі особи матимуть у майбутньому можливість звернутися із цивільним

позовом власне до корпорації А з метою отримання належної майнової та моральної компенсації. Проте об'єктивно, враховуючи реалії української правової системи, це вже не буде актуальним, оскільки середній термін життя особи, хворої на рак останньої стадії, значно менший за середній строк здійснення досудового розслідування. Також нагадуємо, що відшкодування шкоди, завданої здоров'ю особи, нерозривно пов'язується з потерпілою особою, а право такого відшкодування зі спадщиною передати не можна. Резюмуючи викладене, можна дійти сумного висновку про те, що чинним законодавством сформована конструкція, за якої корпорація А (головна мета якої — отримання надприбутку) більше зацікавлена затягнути процес установа істини аж до смерті потерпілої особи, ніж забезпечити відновлення її здоров'я з метою зберегти власну ділову репутацію.

Завдяки представленому жахливому, але, на превеликий жаль, дуже життєвому контексту, набагато легше відчутти правову сутність та мету доктрини «зняття корпоративної вуалі», оскільки завдяки застосуванню правового механізму такої доктрини група фізичних осіб «О» матиме змогу належним чином забезпечити себе необхідним і своєчасним лікуванням та відшкодуванням моральної шкоди через звернення із позовом безпосередньо до корпорації А. Вкрай важливо визначити, що за такої конструкції в останньої вже буде відсутній стимул уникнення відповідальності та з'явиться логічне бажання зберегти власну ділову репутацію, що в комплексі сприятиме ефективному вирішенню спору.

І, на наше глибоке переконання, враховуючи положення чинного процесуального законодавства, якими уніфіковано визначено завдання судочинства: «...*справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення ... справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави*» — імплементація доктрини «зняття корпоративної вуалі» дійсно на практиці сприятиме забезпеченню такого рівня правосуддя, а не лише його декларуванню на папері.

Подібний приклад був обраний не випадково. Як відомо, у США, які належать до англосаксонської системи права та є джерелом по-

ходження доктрини «зняття корпоративної вуалі», остання часто використовується за дуже схожих обставин деліктів і продовжує діяти до сьогодні. Враховуючи ж останню практику ЄСПЛ щодо застосування такого механізму, є підстави сподіватись, що подібне незабаром стане можливе і в інших правових системах, зокрема в Україні. Хоч описаний приклад більше стосується цивільної юрисдикції, можна навести безліч варіантів подібних ситуацій порушення господарських зобов'язань, у результаті яких завдаються критичні збитки суб'єктам господарювання — аж до доведення до банкрутства.

У продовження викладеного у читача цієї статті може з'явитися логічне запитання: «Що перешкоджає і чому вже зараз доктрина «зняття корпоративної вуалі» не імплементована в правову систему України, враховуючи таку її ефективність?». І на подібне питання є одразу декілька відповідей.

Перш за все, зазначимо, що Україна як незалежна держава лише перебуває у процесі переходу від концепції «верховенства закону» (де форма превалює над суттю) до «верховенства права» (де зародилась досліджувана доктрина), про що свідчить активне редагування її законодавчого поля, яке було отримано у спадок від Радянського Союзу.

Також ми погоджуємося із висновками про те, що побудована нормативно-правова конструкція відповідальності суб'єкта господарювання та корпоративна форма ведення господарської діяльності в Україні передбачають непробивну «корпоративну вуаль», яка хоч і планує певні винятки, але вони не відповідають вимогам сьогодення, а практика їх застосування не має системних ознак [12, 13, 15].

Додатково приєднуємося і до позиції досліджень деяких правознавців про те, що окремим законодавчим положенням вже притаманні риси доктрини «зняття корпоративної вуалі» [12, 13]. Однак погляд суддів Верховного Суду різної спеціалізації на подібні положення є критичним.

Одним із прикладів подібних виключень є положення ч. 3 ст. 22 Закону України від 02.06.2005 № 2633-IV «Про теплопостачання». Відповідно до цих положень: «У разі якщо суб'єкту господарювання надано в користування (оренду, концесію, управління тощо) цілісний майновий комплекс (індивідуально

визначене майно) з вироблення теплової енергії, такий суб'єкт стає правонаступником за борговими зобов'язаннями з оплати спожитих енергоносіїв та послуг з їх транспортування і постачання, що виникли у суб'єкта господарювання, який раніше використовував зазначене майно (володів або користувався ним)». Ця правова норма хоч прямо і не відображає правовий механізм доктрини «зняття корпоративної вуалі», але є дуже наближеною до неї за власною метою — оскільки на сучасному ринку теплопостачання цілісний майновий комплекс з вироблення теплової енергії неодноразово переходив у користування до різних суб'єктів господарювання фактично єдиного холдингу. До того ж інструмент постійного передання права користування неодноразово спрацьовував у контексті реструктуризації накопичених боргів із боку попереднього суб'єкта господарювання, який здійснював теплову генерацію. Так, із метою уникнення появи «боргових дірок» законодавцем і була запроваджена вказана правова норма, для того щоб фінансові зобов'язання виконувалися без перешкод.

Але норма не працює: сталася *finite la comedia*, через яку у 2018 р. борги приватного підприємства були погашені комунальним підприємством.

Зокрема, як вбачається з правової позиції Верховного Суду у справі № 910/7715/18 [16], у випадку покладення обов'язку погашення фінансових зобов'язань на нового суб'єкта господарювання, якому надано право користування цілісним майновим комплексом з теплової генерації, був би порушений конституційно закріплений принцип індивідуальності юридичної відповідальності (ч. 2 ст. 61 Конституції України).

Схожа ситуація склалася стосовно правозастосування судом норми ч. 6 ст. 52 Закону України від 07.12.2000 № 2121-III «Про банки та банківську діяльність», відповідно до якої пов'язана з банком особа, дії або бездіяльність якої призвели до завдання банку шкоди з її вини, несе відповідальність своїм майном. Якщо внаслідок дій або бездіяльності пов'язаної з банком особи банку завдано шкоди, а інша пов'язана з банком особа внаслідок таких дій або бездіяльності прямо або опосередковано отримала майнову вигоду, такі особи несуть солідарну відповідальність за завдану банку

шкоду. Ця правова норма так само належної підтримки серед представників суддівської спільноти не набула, про що свідчить зайнята Великою Палатою Верховного Суду правова позиція у справі №757/21639/15-ц [17]. Зокрема, Велика Палата дійшла висновку, що аналіз судової практики не виявив виключної правової проблеми із питання доведення вини у діях пов'язаних з банком осіб із урахуванням кількісного та якісного вимірів, глибоких і довгострокових розходжень у відповідній судовій практиці. Ба більше, Велика Палата погоджується з висновком Вищого господарського суду України стосовно того, що надання необґрунтованих переваг одному з кредиторів банку за рахунок стягнення заборгованості з одного з акціонерів банку, вина якого у настанні неплатоспроможності банку не доведена, свідчило б про порушення принципу верховенства права.

Виглядає цілком обґрунтовано, чи не так? Але, на наше переконання, це є ще одним прикладом превалювання форми над суттю, оскільки наведений приклад правозастосування Вищого господарського суду України базувався на тому, що право вкладників було порушено з вини самого банку (органів його управління), а не його акціонерів, водночас наявність ознак контролю та впливу акціонерів на діяльність органів управління банку судом взяті до уваги не були. Результат вказаної справи є прогнозованим — ефективного захисту прав та охоронюваних законом інтересів вкладників так і не відбулось.

Так само у банківській сфері, сезон системної ліквідації якої триває від 2014 р., назріла необхідність застосування доктрини «зворотного зняття корпоративної вуалі» з метою гарантування правового захисту вже самих банків через звернення до суду їхніми акціонерами. Така необхідність ґрунтується на тому, що наразі в Україні склалася цікава ситуація, за якої управління банком, що перебуває у стадії ліквідації, надано державі в особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, яка саме потенційно і порушила права банку власними, можливо протиправними, діями. Але у ряді ініційованих судових проваджень із метою відшкодування завданих збитків акціонери ліквідованих банків отримали результат у вигляді відмови у позові через недоведення порушеного права позивача.

Усе викладене вище свідчить, що в сучасній Україні вже давно назріла об'єктивна потреба в удосконаленні чинної правової системи з метою приведення її у відповідність до вимог сьогодення, а також належного забезпечення досягнення мети правосуддя в контексті законодавчо закріпленого завдання судочинства, окресленого в загальних частинах профільних процесуальних кодексів. І названі вище потреби можуть бути задоволені шляхом імплементації доктрини «зняття корпоративної вуалі».

Висновки. З огляду на проведений вище аналіз ми переконані, що фактичною перешкодою застосуванню доктрини «зняття корпоративної вуалі» є усталена в Україні судова практика системного відторгнення подібного нововведення. Зокрема, такий висновок умотивований тим, що застосування доктрини має відбуватися саме на стадії судового вирішення спору, яке передбачає комплексність вирішення справи та надання оцінки всім її обставинам. Також звертаємо увагу, що судові рішення, ухвалені представниками суддівської спільноти, є скоріше наслідком, ніж причиною проблеми.

На жаль, у жодній із наукових статей у цій сфері не приділено уваги положенням ст. 62 Основного Закону, частина друга якої прямо передбачає такий принцип як індивідуальність юридичної відповідальності. Є цілком очевидним той факт, що встановлення цього принципу у запропонованій Конституцією України формі повністю забороняє будь-які спроби втілення у життя доктрини «зняття корпоративної вуалі», яка направлена якраз на обмеження такого.

Органи судової влади в Україні є частиною загальної системи органів державної влади, а отже зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, як це передбачено ст. 19 Конституції України. Таким чином, суди не мають повноважень для упродовження доктрини «зняття корпоративної вуалі» у реалії української правової системи, оскільки така протирічить положенням ч. 2 ст. 62 Основного Закону.

У цьому контексті варто зауважити, що викремлення ч. 2 ст. 62 Конституції України як статті та визначення можливих випадків для її обмеженого застосування сприятиме її належній модернізації та більшою мірою відпо-

відатиме теперішньому стану соціальних відносин. Окрім цього, треба розглянути можливість уточнення кола суб'єктів поширення дії індивідуальної юридичної відповідальності виключно на фізичних осіб.

Більше того, подібна модернізація чинного українського законодавства належно сприятиме забезпеченню виконання взятих на себе Україною зобов'язань під час укладення Угоди про асоціацію між останньою та Європейським Союзом в частині забезпечення права особи на справедливий суд і верховенство права (одним із аспектів якого є відповідна ефективність здійснення правосуддя), а також сталого правового розвитку України як правової держави.

Суперечність досліджуваної доктрини та інших норм права, установлених на рівні законів України, може бути вирішена шляхом звернення судами до Конвенції з захисту прав людини і основоположних свобод та практики ЄСПЛ, які також є джерелом права в Україні відповідно до Закону України від 23.02.2006 № 3477-IV «Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини». Водночас не буде зайвим запровадити і певні зміни, направлені на модернізацію чинного господарського законодавства в контексті забезпечення можливостей застосування доктрини «зняття корпоративної вуалі», як це пропонують інші науковці.

Таким чином, ми маємо достатні підстави стверджувати, що здійснення перших кроків на шляху до імплементації доктрини «зняття корпоративної вуалі» лежить у площині законодавчого процесу та належить до компетенції Верховної Ради України, що потребує внесення змін до Конституції України шляхом модернізації положень ч. 2 ст. 62 Основного Закону. Ми переконані, що подібна модернізація безумовно сприятиме успіху України на шляху до виконання взятих на себе зобов'язань щодо дотримання курсу на досягнення цілей сталого розвитку, що офіційно затверджені на засіданні Генеральної Асамблеї ООН наприкінці вересня 2015 р., та підтримані нашою країною.

З іншого боку, представлення механізму та ґрунтовних пропозицій щодо суті внесення необхідних змін до вказаної правової норми Конституції не може бути описано на рівні наукової статті та потребує додаткового вивчення й дослідження на рівні кандидатської та/або докторської дисертаційної роботи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Карнаух Т.М. Доктрина «підняття корпоративної вуалі»: сутність та перспективи застосування в Україні. *Юридична Україна*. 2013. № 3. С. 53—60.
2. Dulaska A. Piercing the corporate veil doctrine in international commercial arbitration: view from the Ukrainian perspective. *Jurnalul Juridic National: Teorie si practica*. 2016. APRILIE. P. 161—163.
3. Жорнокуй Ю.М. Доктрина «проникнення за корпоративну вуаль»: світовий досвід та сучасні реалії українського правозастосування. *Форум права*. 2016. № 4. С. 127—132.
4. Шафеев К.А. Применение концепции снятия корпоративной вуали в механизмах защиты прав человека. *Juvenis scientia*. 2016. № 4. С. 45—48. <https://doi.org/10.15643/jscientia.2016.4.146>
5. Agrotexim and other v. Greece, applications no 14807/89, judgment date 24/10/1995. Book Agrotexim and other v. Greece, applications no 14807/89, judgment date 24/10/1995. Strasbourg: European Court of Human Rights, 1995.
6. Сабодаш Р.Б. «Проникнення під корпоративну вуаль» у практиці Європейського суду з прав людини. *Корпоративне право України та європейських країн: питання теорії та практики*. Зб. наук. праць за матеріалами XV Міжнар. наук.-практ. конф. (6—7 жовтня 2017 р., м. Івано-Франківськ). За ред. В.В. Луця. Івано-Франківськ, 2017. С. 200—204.
7. Махінчук В.М. Обставини, які суд приймає до уваги при розгляді справи про зняття корпоративної вуалі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2015. Вип. 15 (2). С. 40—42.
8. Махінчук В.М. Визначення контролюючих корпорацію осіб крізь призму доктрини зняття корпоративної вуалі (piercing / lifting the corporate veil). *Приватне право і підприємництво*. 2016. Вип. 16. С. 55—60.
9. Махінчук В.М. Piercing the corporate veil (зняття корпоративної вуалі): поняття та зміст доктрини. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2015. Вип. 3 (1). С. 136—140.
10. Махінчук В.М. Зарубіжний досвід застосування доктрини зняття корпоративної вуалі та перспективи останньої в Україні. *Судова апеляція*. 2019. № 1. С. 106—117.
11. Махінчук В.М. До питання можливості застосування доктрини «piercing the corporate veil» в праві України. *Право і суспільство*. 2015. № 6 (3). С. 29—34.
12. Махінчук В.М. Засади притягнення до відповідальності кінцевого бенефіціара (контролера) корпорації через доктрину підняття корпоративної вуалі: іноземний досвід та перспективи в Україні. *Приватне право і підприємництво*. 2019. Вип. 19. С. 42—49.
13. Вашуленко О.І. Перспективи імплементації положень доктрини «зняття корпоративної вуалі» до законодавства України в аспекті відповідальності материнської компанії за боргами дочірньої. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. Вип. 1. С. 45—49.
14. Blazhivska N.Ye. Piercing the Corporate Veil under ECtHR Jurisprudence. *Eurasian Academic Research Journal*. 2017. № 12 (18). P. 21—27.
15. Переверзева Л.О. Правовий статус дочірніх підприємств: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. НАН України, Ін-т екон.-прав. дослідж. Київ, 2015. 19 с.
16. Постанова по справі № 910/7715/18 від 20.03.2019. Касаційний господарський суд. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80859527> (дата звернення: 09.12.2019).
17. Ухвала по справі № 757/21639/15-ц, провадження № 14-54ц19 від 07.02.2019. Велика Палата Верховного Суду. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80112288> (дата звернення: 20.12.2019).

Надійшла 27.12.2019

REFERENCES

1. Karnaukh T.M. Doktryna "pidniattia korporatyvnoi vuali": sutnist ta perspektyvy zastosuvannya v Ukraini. *Yurydychna Ukraina*. 2013. No. 3. P. 53-60 [in Ukrainian].
2. Dulaska A. Piercing the corporate veil doctrine in international commercial arbitration: view from the Ukrainian perspective. *Jurnalul Juridic National: Teorie si practica*. 2016. APRILIE. P. 161-163.
3. Zhornokui Yu.M. Doktryna "pronyknennia za korporatyvnu vual": svitovi dosvid ta suchasni realii ukrainskoho pravozastosuvannya. *Forum prava*. 2016. No. 4. P. 127-132 [in Ukrainian].
4. Shafeev K.A. Primenenie koncepcii snjatija korporativnoj vuali v mehanizmah zashhity prav cheloveka. *Juvenis scientia*. 2016. No. 4. P. 45-48. <https://doi.org/10.15643/jscientia.2016.4.146> [in Russian].
5. Agrotexim and other v. Greece, applications no 14807/89, judgment date 24/10/1995. Book Agrotexim and other v. Greece, applications no 14807/89, judgment date 24/10/1995. Strasbourg: European Court of Human Rights, 1995.
6. Sabodash R.B. "Pronyknennia pid korporatyvnu vual" u praktytsi Yevropeiskoho sudu z prav liudyny. Korporatyvne pravo Ukrainy ta yevropeiskykh krain: pytannia teorii ta praktyky. Zb. nauk. pr. za materialamy XV Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (6-7 zhovtnia 2017 r., m. Ivano-Frankivsk). Za red. V.V. Lutsia. Ivano-Frankivsk, 2017. P. 200-204 [in Ukrainian].
7. Makhinchuk V.M. Obstavyny, yaki sud pryimaie do uvahy pry rozghliadi spravy pro zniattia korporatyvnoi vuali. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: Yurysprudentsiia*. 2015. Iss. 15(2). P. 40-42 [in Ukrainian].

8. Makhinchuk V.M. Vyznachennia kontroliuiuchykh korporatsiiu osib kriz pryзму doktryny zniattia korporatyvnoi vuali (piercing/lifting the corporate veil). *Pryvatne pravo i pidpriemnytstvo*. 2016. Iss. 16. P. 55-60 [in Ukrainian].
9. Makhinchuk V.M. Piercing the corporate veil (zniattia korporatyvnoi vuali): poniattia ta zmist doktryny. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Seria: Yurydychni nauky*. 2015. Iss. 3 (1). P. 136-140 [in Ukrainian].
10. Makhinchuk V.M. Zarubizhnyi dosvid zastosuvannia doktryny zniattia korporatyvnoi vuali ta perspektyvy ostannoi v Ukraini. *Sudova apeliatsiia*. 2019. No. 1. P. 106-117 [in Ukrainian].
11. Makhinchuk V.M. Do pytannia mozhlyvosti zastosuvannia doktryny "piercing the corporate veil" v pravi Ukrainy. *Pravo i suspilstvo*. 2015. No. 6 (3). P. 29-34 [in Ukrainian].
12. Makhinchuk V.M. Zasady prytiahnennia do vidpovidalnosti kintsevoho benefitsiara (kontrolera) korporatsii cherez doktrynu pidniattia korporatyvnoi vuali: inozemnyi dosvid ta perspektyvy v Ukraini. *Pryvatne pravo i pidpriemnytstvo*. 2019. Iss. 19. P. 42-49 [in Ukrainian].
13. Vashulenko O.I. Perspektyvy implementatsii polozhen doktryny "zniattia korporatyvnoi vuali" do zakonodavstva Ukrainy v aspekti vidpovidalnosti materynskoï kompanii za borhamy dochirnoi. *Porivnialno-analitychne pravo*. 2017. Iss. 1. P. 45-49 [in Ukrainian].
14. Blazhivska N.Ye. Piercing the Corporate Veil under ECtHR Jurisprudence. *Eurasian Academic Research Journal*. 2017. No. 12 (18). P. 21-27.
15. Pereverzieva L.O. Pravovyi status dochirnykh pidpriemstv: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.04. NAN Ukrainy, In-t ekon.-prav. doslidzh. Kyiv, 2015. 19 p. [in Ukrainian].
16. Postanova po spravi No. 910/7715/18 20.03.2019. Kasatsiyni hospodarskyi sud. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80859527> [in Ukrainian].
17. Ukhvala po spravi No. 757/21639/15-ts, provadzhennia No. 14-54ts19 07.02.2019. Velyka Palata Verkhovnoho Sudu. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80112288> [in Ukrainian].

Received 27.12.2019

D.G. Makiyan

V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-6655-7149

THE DOCTRINE OF "PIERCING THE CORPORATE VEIL": THE ESSENCE OF THE CONCEPT AND THE OBSTACLES OF IMPLEMENTATION IN UKRAINE

The article is devoted to the research of the essence of the doctrine of "piercing of the corporate veil" and systematic legal analysis of the prospects of its implementation in the legal field of Ukraine. Numerous scientific works and visions of domestic scientists in this field have been analyzed and comparative analysis has been made.

Traditionally, the fundamental legal value is the achievement of justice as a result of a dispute between the parties to certain legal relationships. For a long time, scholars and legal practitioners have been debating how and by what fundamental principle of law enforcement it is possible to secure a utopian state of justice-free society. At present, the result of such controversy is the development of two fundamental concepts that underpin the constitutions of most countries, the "rule of Law" and the "rule of legislation".

The article also focuses on the potential conflict of constitutional legal norms with the analyzed doctrine in its current form and offers some options for modernization of modern Ukrainian legislation, taking into account the possibility of implementation of the corresponding concept.

On the basis of the analysis of scientific works of other scientists in the field of law and their own research of the question, conclusions and proposals on the introduction of the doctrine of "piercing of the corporate veil" in the legal system of Ukraine were formulated.

Today, there is good reason to argue that taking the first steps towards implementing the corporate veil doctrine by modernizing the provisions of current legislation will certainly contribute to Ukraine's success in fulfilling its commitment to achieving the sustainable development goals that were pursued. officially approved by the UN General Assembly at the end of September 2015 and endorsed by our country.

At the same time, the contradiction of the doctrine under study with other norms of law established at the level of the laws of Ukraine can be resolved by appealing to the Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms and the ECtHR's practice, which also serve as a source of law in Ukraine under the Law of Ukraine. "On the Enforcement of Judgments and the Practice of the European Court of Human Rights" of 23.02.2006 No. 3477-IV. On the other hand, it will not be superfluous to introduce certain changes aimed at modernizing the current economic legislation in the context of providing opportunities for applying the doctrine of "corporate veil" as proposed by other scholars.

Keywords: Economic Law, Corporate Law, legal doctrine, corporate veil, responsibility, principles of sustainable development, Association Agreement.